
Bokanmeldelser

Adam av Bremen, Beretningen om Hamburg stift, erkebiskopens bedrifter og øyrikene i Norden. *Overs. og komm. af Bjørg Tosterud Danielsen & Anne Katrine Frihagen med etterord af Helge Ingstad. Aschehoug/Thorleif Dahls kulturbibliotek, Oslo 1993.*

Indgangsportalen til den nordiske litteratur er rejst af en tysker omkring 1070. Adam af Bremens fremragende latinske beretning om ærkebispesædet i Hamburg blev til før skriftkulturen havde fået sit egentlige gennembrud i Norden. Først en generation senere møder vi lokal skriftlig overlevering på latin og norrønt. Men det er ikke kun i mangel af bedre at vi er fristet til at regne Adam som en «nordisk» forfatter, hans emne er faktisk missionen i Norden eftersom det var ærkesædets vigtigste opgave. Og hans interesse for Norden kommer ikke kun til udtryk i den fjerde og sidste bog, den berømte geografiske beskrivelse, men gennem hele værket hører vi om de store norske, danske og svenske vikingekonger og deres forhold til den nye religion. Herudover får man en af de mest indgående individskildringer fra tidlig middelalderlig litteratur, nemlig tredje bogs fascinerende portræt af ærkebiskop Adalbert (1043–72), denne temperamentsfulde, ærekære, pragtssyge og stenrige workaholic.

Guldgruben har aldrig tidligere været oversat til norsk, men det er der nu rådet bod på med denne fine oversættelse af Bjørg Tosterud Danielsen og Anne Katrine Frihagen, som er udkommet i Thor-

leif Dahls Kulturbibliotek under auspiciet af Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur. Oversættelsen er meget pålidelig og letflydende og kan helt igennem anbefales. En kort og velskrevet indledning giver de vigtigste oplysninger om Adams værk, og et efterskrift ved Helge Ingstad forklarer om den norrøne opdagelse af Amerika (hvortil Adam er den ældste kilde) og om efterskriftforfatterens moderne genopdagelse af opdagelsen.

Oversætterne har givet en del korte noter til teksten, samt et navneindeks til slut. Dette giver en god førstehjælp til læseren, men der burde også have været kronologiske lister over ærkebisperne, nordiske konger og frankiske og tyske kejsere. Adam indfletter hele tiden bibelske vendinger og bibelcitater i sin tekst, og det er en stor fordel at oversætterne har markeret og noteret disse. På den måde kommer en vigtig del af Adams budskab frem: Den hamburgske mission i Norden er at betragte som en ny aposteltid. I noterne pynter oversætterne sig iøvrigt noget med lånte fjer, for så vidt jeg kan se har de stort set taget et (fornuftigt)udvalg af de noter som findes i B. Schmeidlers tekstudgave (1917) og i C.L. Henrichsens danske oversæt-

telse (1930, genoptrykt 1968). Dette er selvfølgelig en helt rimelig fremgangsmåde, men det burde nok have været nævnt. Af og til har de fået en note galt i halsen, fx på s. 93 hvor det i note 3 som forklaring til et af scholierne (senere tilføjelser i marginen) hedder: «dette tillegget er satt in av Sigebert af Gembloux». Hvordan Sigebert, som arbejdede ca 30 år senere i Nordfrankrig, personligt skulle have haft indflydelse på den tyske overlevering af Adamteksten er uklart, men meningen hos Henrichsen (s. 108) er da også at tekststykket er taget fra et af Sigeberts værker.

Oversætterne har desværre ikke kigget så grundigt i den storslåede svenske oversættelse og kommentar til Adam fra 1984 (*Adam av Bremen. Historien om Hamburgstiftet och dess biskopar*. overs. E. Svenberg, komm. C.F. Hallencreutz, K. Johannesson, T. Nyberg, A. Piltz, Stockholm.). Så ville de have opdaget at det sidste ord i sagen om den komplicerede overlevering af teksten ikke er sagt af Schmeidler i 1917, sådan som de påstår i indledningen s. 15: «Denne utgaven [...] regnes fremdeles som grunnleggende». I Tore Nybergs

essay om Adam (s. 295–339 i den svenske oversættelse) — som iøvrigt varmt kan anbefales alle der vil gå videre med Adam — gøres der klart rede for hvorledes Schmeidlers rekonstruktion nu ligger i ruiner efter den epokegørende afhandling af A.K.G. Kristensen (*Studien zur Adam von Bremen Überlieferung*, København 1975). Det håndskrift som ifølge Schmeidler skulle afspejle et bestemt tidligt redaktionsstadium (Adams dedikationseksemplar) er i virkeligheden blot en af flere senere redaktioner. Den mest drastiske konsekvens af dette, som en læser af den norske oversættelse også bør have med, er at de sidste kapitler af tredje bog (kap. 71–78) i virkeligheden er at betragte som de første kapitler af fjerde bog. Prøv at læse dem som sådan, det giver meget bedre mening! Nu er det selvfølgelig helt i sin orden at en oversættelse følger den sidste kritiske udgave (vi venter nemlig stadig på en ny), men fanfaren om Schmeidler kunne man godt have undværet.

Det er et noget fortegnat billede af værkets efterliv der opridses i indledningen s. 19. Det hævdes at han blev brugt af Saxo og sagaforfattere (her kunne *Historia Norwegiae* fra ca 1200 også være nævnt), men derefter næsten glemt helt op til vort århundrede. Faktisk beskæftigede historikerne sig intenst med ham, lige fra Vedels førsteudgave i 1579 over Pontanus' Danmarks historie (1631) til det lærde 18. årh. (fx Torfæus og Suhm) — alle vidste de at det her drejede sig om en yderst vigtig og tidlig kilde til Nordens historie.

I en norsk sammenhæng påkalder Adams fortællinger om Olav Tryggvason (995-1000) og Olav den Hellige (1015-1028, 1030) sig særlig interesse. De norske kilder (norrøne og latinske) til disse konger er alle over 100 år senere end Adam. De er på mange måder meget rigere end Adams notitser, men også mere ensrettede. Adam kaster tvivl over Olav Tryggvasons kristendom (II,36-41), og han fortæller flere versioner af Olav den Helliges død (II,61). Den senere tradition er derimod enige om at Olav Tryggvason var Norges missionskonge og at Olav den Hellige faldt i kamp. I indledningen s. 13 bruger oversætterne Adams «forkerte» historie om Olav Tryggvason som et eksempel på at han ikke er en objektiv historiker; han skal have fordrejet fakta eftersom hamburgerkirken var utilfreds med at den norske kristning skete fra England. Så let kan en 100 år ældre kilde dog ikke affejes, Adams kildeværdi på dette punkt har faktisk haft en vis renæssance i 1960'erne og '70'erne; dertil kommer at beretningen om Olav Tryggvason langt fra er entydig, hvilket man skulle have forventet hvis Adam havde gjort op med sig selv hvilken historie han ville fortælle. Hvad begge Olaverne angår forekommer det mere sandsynligt at der på Adams tid stadig kunne fremfindes forskellige varianter af selv de afgørende punkter i kongehistorierne, mens en senere massiv tradition kanoniserede de for norsk nationalfølelse mest gunstige. Det ville i hvert tilfælde have været interessant med en kyndig diskussion af sådanne problemer evt. i et helt efterord istedet for den lidt besynderlige vægt-

ning af Vinland som er ganske perifer i teksten.

Selve oversættelsen er som sagt vældig god. Oversætterne er solide latinister og skriver — så vidt jeg kan bedømme — et godt norsk der ligger udmærket op ad originalen. Kun et par steder kommer en manglende viden om middelalderlige forhold oversættelsen til skade. Det er fx uheldigt at de oversætter «Ludovicus pius» (I,24 & I,38) med «Ludvig den fromme»; det drejer sig som noten også gør opmærksom på, om Ludvig den tyske (843–76), men tanken ledes hen på hans forgænger Ludvig den fromme (814–40). «Den fromme Ludvig» ville have været mindre misvisende. Adam henviser mange gange til «Frankernes historie» som for det meste betyder en eller anden variant af De frankiske Rigsannaler fra 800-tallet. Når oversætterne anbringer det latinske «Historia Francorum» i teksten i kursiv kan læseren forledes til at tro at middelalderen behandlede titler som lige så faste størrelser som vi gør idag, og derfor komme til at tænke på Gregor af Tours' «Historia Francorum» som nævnes i indledningen s. 16.

Der skelnes heller ikke mellem kanniker og munke, hvilket giver en del forvirring. Adam selv var kannik. Kanniker var bispesædets præster som blev lønnet ved et præbende og som i fællesskab udgjorde det mægtige domkapitel. De kunne leve uden regel eller de kunne være regelbundne; i sidste tilfælde måtte de så leve efter en skreven regel i et slags munkefællesskab med sovesal, fælles

måltider, fast rytme af bønner og gudstjenester osv. De var dog stadig ikke munke, idet de jo var præsteviede og kunne have privat ejendom. I II, 12 fortælles der om en vis Eilhard at han var en «custos regulae canonicae», hvilket oversættes s. 72 «en streng vokter av den kanoniske munkeregel». Meningen er at han vogtede over kannike-reglen. Ligeledes hedder det i II,48 at Unwan var den første som «omnium congregationes ad canonicam regulam traxit», og her dukker den mystiske «kanoniske regel» igen op i oversættelsen (s. 95). Her kunne man oversætte «han gjorde alle kannikerne regelbundne» (sammenlign også II,49 og II,81). Endelig hører man i IV,9

om Eginno som i Dalby i Skåne «preposituram fratrum regulariter viventium esse precepit» som gengives s. 191 med «skulle være et prosti med brødre som levde etter klosterregelen». Den ubefæstede læser kunne her tro at der i middelalderen kun var en klosterregel og at der her er tale om munke, men ideen er selvfølgelig igen at kannikerne skulle leve regelbundet.

Alt i alt må man sige at bogen er et fint initiativ, at den er godt udført, men at det nok kunne have været en ide at inddrage en middelalderfagmand som konsulent.

Lars Boje Mortensen